

KAYIP SESLERİN İZİNDE
Emre Aracı

Londralı Bach

Johann Sebastian Bach'ın ikinci eşi Anna Magdalena'dan doğma en küçük oğlu olan Johann Christian Bach, yaşamının son 18 yılını Londra'da geçirmiş, 46 yaşında hayata gözlerini bu şehirde yummuştur. Londra'ya geldiğinde besteciden dersler alan Mozart ise babasına yazdığı bir mektupta bestecinin ölüm haberini verirken onu "Londralı Bach" olarak anıyordu.

"İnsan Londra'dan sıkıldığı zaman hayattan da sıkılmış demektir." 18. yüzyılda yaşamış meşhur İngiliz yazar Samuel Johnson'un sık sık tekrar edilen bu sözü pek çok turist kitabında klişeleşmiş bir hâlde çıkar karşımıza ve belki de bu tespit engin tarihe sahip bütün köklü şehirler için geçerlidir. Çünkü o şehirlerin sokakları canlı birer tablo, binaları yaşayan birer müze, parkları ise ziyaretçilerini bir anda yemyeşil bir doğa harikasına alıp götüren eşsiz birer cennettir. Her şehrin kendine

göre efsanesi, bilinmeyeni de vardır. Dahası bu gizemli hikâyeleriyle o şehirler, meraklı sakinlerini, ya da anlık ziyaretçilerini sanki huzurlu bir çocuklukta büyüklerden dinlenen masallar gibi büyüler ve onları bir an için sokakta yürürken, attıkları küçük bir adımla geçmiş bir çağın film karesinin içine davet ediverirler. Sipsivri kuleleriyle uzaktan peri masalı şatoları gibi duran, kırmızı tuğladan Gotik stilde inşa edilmiş Londra'nın en güzel tren istasyonlarından olan St Pancras'ın

Gün batımında St Pancras İstasyonu
(John O'Connor, 1884)

arkasındaki eski mezarlığın süslü demir kapılarından içeri adım attığım böyle bir günde de istasyona adını veren buradaki tarihi kilisenin saati öğlen tam 12'yi vurduğunda Johnson'un şehri beni çoktan 18. yüzyıla geri götürürmüş ve klasik müziğe damgasını vuran Bach ailesinden bir ferdin manevi huzuruna, hem de bu umman gibi büyük ve engin bu metropolün hiç umulmadık bir köşesinde, doğduğu Alman topraklarından çok uzak bir diyarda çıkartıvermişti.

1735-1782 tarihleri arasında yaşamış olan, Johann Sebastian Bach'ın 20 çocuğundan, ikinci eşi Anna Magdalena'dan doğma en küçük oğlu olarak dünyaya gelen Johann Christian Bach yaşamının son 18 yılını Londra'da geçirmişti. 46 yaşında hayata bu şehirde gözlerini yumunca da eski St Pancras Kilisesi'nin mezarlığına gömülmüştü. Mozart bestecinin 1 Ocak 1782'deki vefat haberini babasına yazmış olduğu bir mektubunda verirken onu "Londralı Bach" olarak anmış ve ölümünü "müzik dünyası için büyük bir kayıp" olarak nitelemişti. "Londralı Bach" için eski St Pancras Mezarlığı'nda bir kitabe olduğunu bir kaynak kitapta okuyunca da sık sık

Johann Christian Bach,
(Thomas Gainsborough, 1776, Londra)

yolumun geçtiği bu istasyonun arkasındaki o gözlerden uzak küçük mezarlığa gitmek artık şart olmuştu. Üstelik burası o kadar tarihi bir yerdi ki Mary Shelley ve Percy Bysshe Shelley, Mary'nin annesinin mezarını burada ziyaret ettikleri bir anda birlikte kaçışlarının planlarını yapmışlardı. Sir Giles Gilbert Scott'un "K2" olarak ilk prototipini tasarladığı ikonik kırmızı İngiliz telefon kulübelerine ilham veren Sir John Soane'un aile mozolesi de buradaydı. Mezarlığa ve istasyona adını veren Pancras ise bugün Afyonkarahisar'ın Şuhut ilçesinin yerinde bir devir bulunan antik Synnada kentinde MS 289 civarında dünyaya gelmiş ve Hristiyanlığı benimsediği için 14 yaşında öldürülmesinin üzerine aziz mertebesine yükseltile bir Roma vatandaşıydı. Yani Anadolu topraklarında doğmuş olan bir gencin adı iki milenyum sonra Londra'da bir tren istasyonunda hâlâ yaşıyordu.

Eski St Pancras Mezarlığı'nın kaderi de zaten 1868'de açılan istasyon binası ve Midland Demiryolu'nun inşaatıyla

Eski St Pancras Kilisesi ve Mezarlığı'nın giriş kapısı (Fotoğraf: Emre Aracı)

Gün batımında St Pancras İstasyonu
(John O'Connor, 1884)

değişmişti. O zamanlar demiryolu hattının altında kalan mezarlık mecburen taşınmış, kilisenin bahçesi park olarak yeniden tanzim edilmiş ve hatta bu taşınma işiyle o devir Londra'da mimarlık eğitimi gören *The Return of the Native* ve *The Mayor of Casterbridge* gibi romanlarıyla ünlenecek olan İngilizlerin meşhur yazarı Thomas Hardy görevlendirilmişti.

Hardy'i kariyerinden böylesine uzak bir görevi yerine getirirken düşünmek bile imkânsızdı. Ancak inanılması imkânsız olan bir başka husus da ne yazık ki J. C. Bach'ın mezarının bu taşınma esnasında kaybolmuş olmasıydı. Zira bugün orada toplu bir alanda yatan ve mezarları bilinmeyen pek çok insanın anısına dikilmiş Burdett-Coutts Anıtı'nın demirlerinin önünde bestecinin o bahçelerde bir yerde gömülü olduğuna dair sade bir kitabeden öte hiçbir şey yok. Kısacası "Londralı Bach" da onu çok seven ve Londra'ya geldiğinde kendisine ders verdiği öğrencisi Mozart'ın kaderine ortak olmuş ve yaşamı toplu bir mezarda son bulmuştu. Oysa 1762'de daha henüz 27 yaşındayken Londra'ya ne umutlarla gelmişti...

Leipzig'de doğan J. C. Bach ilk müzik derslerini babasından almış, babasının 1750'deki vefatının ardından bir süre ağabeyi Carl Philip Emanuel'le çalıştığı Berlin'de yaşadıktan sonra İtalya'ya

J. C. Bach'ı Londra'ya
davet eden King's Tiyatrosu

Kraliçe Charlotte, iki büyük oğluluyla birlikte
(Johan Joseph Zoffany, Kraliyet Koleksiyonu)

taşınmış, mensubu olduğu Protestanlık mezhebinden ayrılarak Katolik olmuş ve 1760'da Milano'nun tarihi katedrali, Duomo'nun orgcusu olarak atanmıştı. İtalya'da İtalyan operasına ilgi duymaya başlayan Bach, bestelediği ve Napoli'de sahnelenen *Catone in Utica* ve *Alessandra nell'Indie* gibi operaların başarısıyla Londra'daki King's Tiyatrosu'na eser yazmak üzere aldığı teklifi geri çevirmeyerek Milano'dan geçici izinle İngiliz başkentinin yolunu tutmakta ise tereddüt etmemiş ve bir süre sonra da Milano'daki görevinden istifa ederek artık Londra'dan hiç ayrılmamaya karar vermişti. Gerçi Bach şehre ilk vardığı günlerde gördüğü opera temsillerinin müzikalitesini pek yüksek bulmamakla birlikte, 1763'te prömiyeri yapılan *Orione* operasının ulaştığı başarı karşısında bu fikrini değiştirmişti. Milano'ya geri dönmemesinde de bu prömiyerin büyük

etkisi olmuştu. Zira bu prömiyere Kral III. George ve eşi Kraliçe Charlotte da katılmışlardı. Kraliçe temsilden bilhassa etkilenmiş olmalıydı ki Bach kısa sürede "Music Master to the Queen" unvanıyla Kraliçe'nin resmi müzik eğitmeni makamına getirilmişti. *Grove Müzik Sözlüğü*'nün aktardığına göre Bach'ın sorumlulukları arasında Kraliçe'ye ve çocuklarına müzik dersleri vermek, sarayda oda müziği konserleri düzenlemek, Kraliçe'nin bandosunu idare etmek ve flüt çalan Kral'a eşlik etmekteydi. Adeta Giuseppe Donizetti Paşa'nın Osmanlı sarayındaki görevini ondan 60 sene önce İngiltere sarayında gerçekleştiriyordu.

St Pancras Mezarlığı'nda Bach'ın kitabesine bakarken aklıma gelen bu düşünce bana bir anda Macar asıllı, Frankfurt doğumlu ressam Johan Joseph Zoffany'nin sonradan Buckingham Sarayı'na dönüşecek olan Buckingham

House'ta, Bach'ın sarayda ders verdiği aynı dönemde, Kraliçe Charlotte'u iki büyük oğlu, Galler Prensi George ve York Dükü Frederick'le beraber resmettiği ve bugün Kraliyet Koleksiyonu'nda bulunan tablosunu hatırlatmıştı. Ama bu öyle alışık olduğumuz türde bir tablo değildi; iki çocuktan George, başındaki tüylü miğferiyle Homeros'un ünlü destanına konu olan İthaka'nın mitolojik kralı Odysseus'un oğlu Telemakhos, Frederick ise kürklü kaftanı ve başındaki sarı ile bir Osmanlı şehzadesi kılığında çıkıyordu karşımıza. 18. yüzyıl Londrası'ndan, hele ki o devir İngiltere sarayından hiç de umulmadık bir kompozisyonu. "*Bach da öğrencilerini hiç bu kılakta gördü mü acaba?*" diye sormadan geçemiyordu insan. Bunu bilemiyoruz, ama bestecinin altı klavsen konçertosundan oluşan Op.1 numaralı setini Kraliçe Charlotte'a ithaf ettiğini biliyoruz. Hatta altıncı konçertonun bir tür minüet olan son bölümü İngiliz Milli Marşı, *God Save*

the King teması üzerine bir varyasyon havasında olup, eserin kraliyetle olan bağını resmen perçinlercesine kaleme alınmıştı.

Bach'ı Londra'ya davet eden King's Tiyatrosu'yla bestecinin ilişkisi her zaman olumlu değildi, ancak 1764-65 sezonunda *Adriano in Siria* operasıyla Bach tiyatroya geri döndü. Metastasio'nun popüler librettosu üzerine bestelediği operanın konusu Roma İmparatoru Adrianus'un MS 117 yılında Antakya'da Kral Osroa'ya karşı zaferinden sonra Kral'ın kızı Emirena'ya karşı duyduğu aşk çerçevesinde kurgulanmıştı. 250 yıl sonra Ian Page ve Classical Opera topluluğu tarafından Londra'da tekrar sahnelenen J. C. Bach'ın bu operası çeyrek asır önceki prömiyerinde o kadar da başarılı olamamıştı. İngiliz müzik tarihçisi Charles Burney 26 Ocak 1765'teki prömiyerdan sonra insanların tiyatrodan hayal kırıklığıyla ayrıldıklarını kaydetmişti. O temsile katılanlar arasında 1764 Nisan'ında Londra'ya babası Leopold ve ablası Maria Anna (Nannerl) ile birlikte gelen sekiz yaşındaki Mozart da muhtemelen bulunmuş olmalıydı. Mozart'ın Bach'a olan saygı ve sevgisi de zaten bu ziyaretteki tanışmalarına dayanıyordu. Hatta küçük Mozart'ın Londra bestelerinde yüzünü İtalya'ya dönmüş olan Alman müzisyenin etkileri açıkça görülüyordu. Nannerl günlüğünün sayfalarına şu satırları yazmıştı: "*Bay Johann Christian Bach, Kraliçe'nin müzik hocası, Wolfgang'ı dizleri arasına aldı. [Piyanoda] birkaç mezur çalıyor, sonra Wolfgang devam ediyordu. Bu şekilde sonatların tamamını çaldılar. Eğer insan gözüyle görmese sadece tek bir kişinin çaldığına yemin ederdi.*" (Adena Portowitz, *The J. C. Bach - Mozart Connection*) Mozart sonradan da Bach'ın Op.5 sonatlarından üçünü kendi K.107 Piyano Konçertoları'nda kullanacaktı.

Bach Londra'da babasının eski öğrencilerinden besteci ve viola da gamba icracısı Carl Friedrich Abel'le de

Kraliçe Adelaide'in Hanover Square Rooms'u ziyareti, 1833

karşlaşmış ve 1764'ten itibaren aynı evi paylaşmaya başlamışlardı. Bu ikilinin "Bach - Abel" konserleri olarak anılmaya başlayan ve beraber düzenledikleri dinletiler ise şehrin müzik hayatının gelişiminde ileriye dönük olarak çok önemli bir rol oynayacaktı. Nitekim Soho Meydanı'ndaki Carlisle House'ta başlattıkları abonman konserlerini Londra'nın Hanover Meydanı'nda satın aldıkları binanın bahçesine yapturttukları ve Hanover Square Rooms olarak bilinmeye başlayan konser salonuyla adeta kurumsallaştırmışlardı. Bu görkemli konser salonunun duvarlarında ressam Thomas Gainsborough'nun tabloları da asılıydı. Gainsborough aynı zamanda Bach'ın da bir portresini yapmıştı. Bu salondan, 1900'deki yıkımına kadar, tarih içerisinde Haydn, Mendelssohn, Paganini, Liszt ve Clara Schumann gibi isimler de gelip geçecekti. Ancak ne yazık ki "Bach - Abel" konserlerinin yeni evi olan Hanover Square Rooms acı bir şekilde Bach için sonun da başlangıcı olmuştu. 1778 sonrası işleri kötü gitmeye başlamış, kendisinin hiç farkında olmadan uşağının onu dolandırması üzerine besteci büyük bir borçla karşı karşıya kalmıştı. Sağlığı da

giderek bozulmuş ve dört sene sonra hayata gözlerini yummuştu. Dul kalan eşi Cecilia ise ancak Kraliçe Charlotte'un maddi yardımları sayesinde borçlarının büyük bir kısmı ödenerek İtalya'ya geri dönebilmişti.

St Pancras'ın eski mezarlığında yaz yağmuru çiselemeye başlamıştı; Hardy'nin ağacı olarak bilinen ve yuvarlak bir küme hâlinde yazar tarafından bir araya getirilmiş yüzlerce mezar taşının ortasından çıkan abidevi dişbudak ağacı ise sanki burada gömülü o insanların ortaklaşa bir hâlde ona can vermiş oldukları doğal bir anıt gibi yerden yükseliyor ve bana Milli Portre Galerisi'ne gitmem gerektiğini fısıldıyordu. Bu hissiyata kulak verip, aynı günün öğleden sonrasında galerinin 12 numaralı odasına vardığımda Johann Christian Bach, elinde tuttuğu notasıyla, Gainsborough'nun tuvalinden sanki hiç ölmemiş gibi hâlâ bakıyordu. Sanat zamanı yine mağlup etmişti... 🌧️

Emre Aracı'nın Andante'deki geçmiş yazılarının tamamına www.emrearaci.weebly.com adresinden ulaşabilirsiniz.